

Archeologisch vooronderzoek Heist-op-den-Berg – Werftsesteenweg

Marijke Derieuw, Natasja Reyns en Annick Van Staey

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 117

Aard onderzoek: Prospectie

Vergunningsnummer: 2012/383

Naam aanvrager: Marijke Derieuw

Naam site: Heist-op-den-Berg – Werftsesteenweg

Aard onderzoek: Prospectie

Vergunningsnummer: 2012/469

Naam aanvrager: Natasja Reyns

Naam site: Heist-op-den-Berg – Werftsesteenweg

Opdrachtgevers: Danneels Projects nv, Minervastraat 2, B-1930 ZAVENTEM

Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM

Terreinwerk: Marijke Derieuw, Natasja Reyns en Annick Van Staey

Administratief toezicht: Agentschap Onroerend erfgoed Antwerpen, Alde Verhaert, Anna-Bijnsgebouw, Lange

Kievitstraat 111 - 113, bus 53, 2018 ANTWERPEN

Rapportage: All-Archeo bvba

Determinaties: ma. Marijke Derieuw

All-Archeo bvba

Barelveldweg 4

B-2880 Bornem

info@all-archeo .be

0478 36 57 07

0498 15 84 40

D/2012/12.807/56

© All-Archeo bvba, 2012

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde het Agentschap Onroerend Erfgoed Antwerpen.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	7
2.1 Afbakening studiegebied.....	7
2.2 Aard bedreiging.....	8
2.3 Onderzoeksopdracht.....	8
3 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	11
3.1 Landschappelijke context.....	11
3.1.1 Topografie.....	11
3.1.2 Hydrografie.....	11
3.1.3 Bodem.....	12
3.2 Beschrijving gekende waarden.....	14
3.2.1 Historische gegevens.....	14
3.2.2 Archeologische voorkennis.....	14
3.2.3 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie.....	15
4 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	17
4.1 Toegepaste methoden & technieken.....	17
4.2 Bespreking sporen.....	18
4.2.1 Werkput 1 tot en met 10.....	19
4.2.2 Werkput 11 tot en met 13.....	20
4.2.3 Werkput 14 tot en met 15.....	22
4.2.4 Werkputten 16 tot en met 18.....	22
4.3 Afgebakende sites.....	23
4.4 Besluit.....	23
5 WAARDERING.....	25
5.1 Sporen uit de ijzertijd/Romeinse tijd.....	25
5.2 Sporen uit de volle middeleeuwen.....	25
5.3 Overige deel van het terrein.....	26
6 ANALYSE VAN DE GEPLANDE SITUATIE: EFFECTEN.....	27
7 AANBEVELINGEN.....	29
7.1 Adviezen.....	29
8 BIBLIOGRAFIE.....	31
8.1 Publicaties.....	31
8.2 Websites.....	31
9 BIJLAGEN.....	33
9.1 Lijst van afkortingen.....	33
9.2 Glossarium.....	33
9.3 Archeologische periodes.....	33
9.4 Plannen en tekeningen.....	33
9.5 Harrismatrix.....	34

9.6 Natuurwetenschappelijk onderzoek.....	37
9.7 CD-rom.....	38

1 Inleiding

Ter hoogte van de Werftsesteenweg in Heist-op-den-Berg zal Danneels Projects nv een insteekweg aanleggen en de omliggende terreinen verkavelen. Het projectgebied is circa 1,75 ha groot. In het kader hiervan adviseerde het Agentschap Onroerend Erfgoed de uitvoering van een archeologische prospectie met ingreep in de bodem om een inschatting te maken van de eventuele aanwezigheid van waardevolle archeologische resten.

Deze opdracht werd op 27 augustus 2012 aan All-Archeo bvba toegewezen. Het terreinwerk werd uitgevoerd van 3 tot en met 4 oktober 2012, onder leiding van Marijke Derieuw en met medewerking van Annick Van Staey. Bijkomende sleuven in een tuinzone die tijdens het eerste onderzoek niet toegankelijk was, werden aangelegd op 30 november 2012, onder leiding van Natasja Reyns en met medewerking van Annick Van Staey.

De bedoeling van het onderzoek was om binnen het plangebied archeologisch erfgoed te karteren en het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed te lokaliseren, te interpreteren en te waarderen. Op die manier kan advies uitgebracht worden over eventuele vervolgstappen met betrekking tot het archeologisch vrijgeven van het plangebied en het definiëren van eventuele sites die verder onderzocht dienen te worden.

De eindbeslissing over het vrijgeven van de gronden en/of archeologisch vervolgonderzoek ligt bij Agentschap Onroerend Erfgoed Antwerpen.

2 Projectgegevens en afbakening onderzoek

2.1 Afbakening studiegebied

Het projectgebied is gelegen in de provincie Antwerpen, gemeente Heist-op-den-Berg (Fig. 1), percelen 362e, 362g, 364m, 364n, 364r, 365s, 365w, 365y, 365z, 366w, 367f, 367h en 368d (Afdeling 2 Sectie I). Het onderzoeksgebied beslaat een oppervlakte van 1,75 ha en is volgens het gewestplan gelegen in woongebieden (0100).

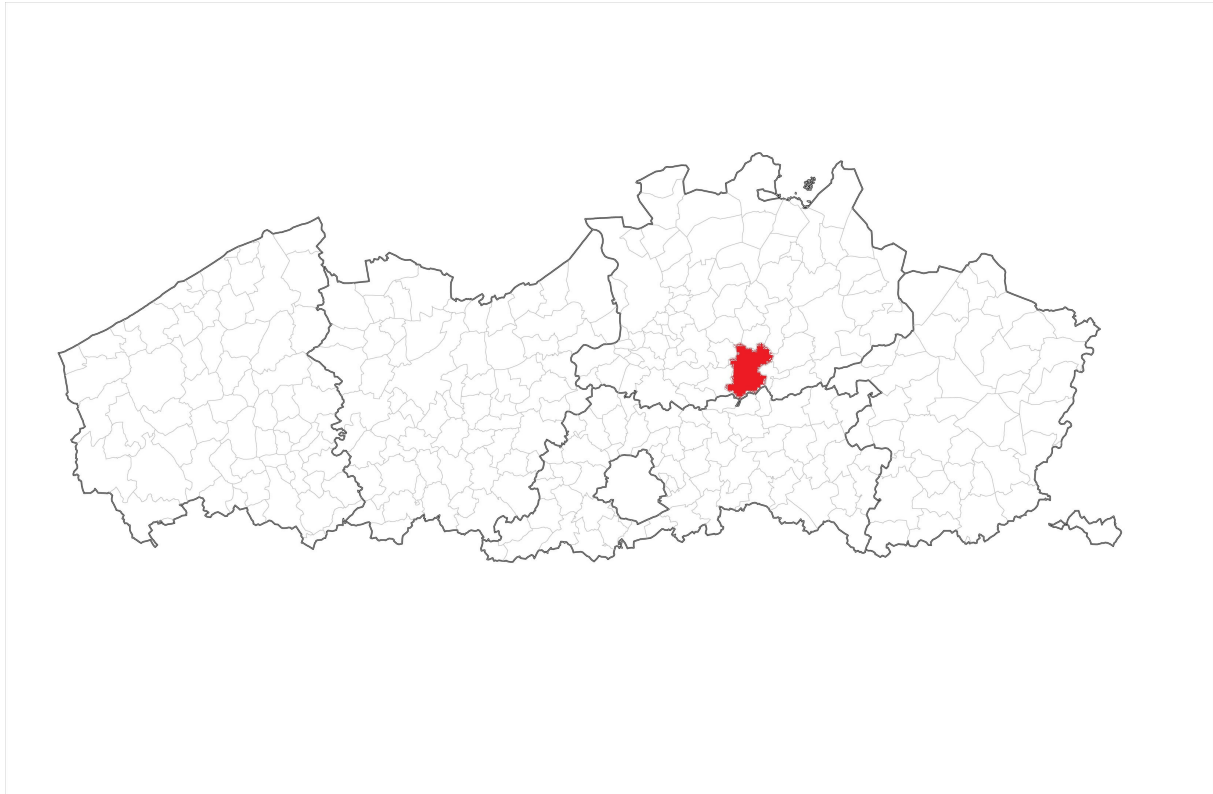

Fig. 1: Situeringsplan Heist-op-den-Berg.

– Administratieve gegevens met betrekking tot de locatie van het onderzoek:

- Provincie: Antwerpen
- Locatie: Heist-op-den-Berg
- Plaats: Werftsesteenweg
- x/y Lambert 72-coördinaten:

- 173400, 196403
- 173373, 196357
- 173522, 196202
- 173519, 196169
- 173553, 196156
- 173594, 196226

Fig. 2: Kleurenorthfoto met een situering van het onderzoeksgebied (maps.google.nl)

Het projectgebied (Fig. 2) is gelegen ten noordwesten van het centrum van Heist-op-den-Berg, aan de Werftsesteenweg. In het noorden wordt het terrein begrensd door de spoorweg Antwerpen – Leuven. In het zuiden loopt de Werftsesteenweg, in het noordwesten loopt de Oude Liersebaan en ten zuidoosten bevindt zich het station van Heist-op-den-Berg.

2.2 Aard bedreiging

Ter hoogte van het projectgebied zal een insteekweg worden ingericht, alsook een verkaveling (Fig. 3). Dit impliceert dat het bestaande bodemarchief grondig verstoord zal worden. Daarom werd een prospectie met ingreep in de bodem aanbevolen, zodat een inschatting kan gemaakt worden van eventueel op het terrein aanwezige archeologische waarden, alvorens de werken met betrekking tot de verkaveling van start mogen gaan.

2.3 Onderzoeksopdracht

De bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen om de gevolgen van de geplande bedreiging te kunnen inschatten. Hieruit moet dan een advies voortvloeien met betrekking tot de volgende stappen. Dit kan het vrijgeven van de terreinen of de noodzaak van een eventueel vervolgonderzoek omvatten. Om een weloverwogen waardering te kunnen voorstellen, is een prospectie met ingreep in de bodem aangewezen.

Een aantal vragen dienden in het bijzonder beantwoord te worden:

- zijn er sporen aanwezig?
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd)?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

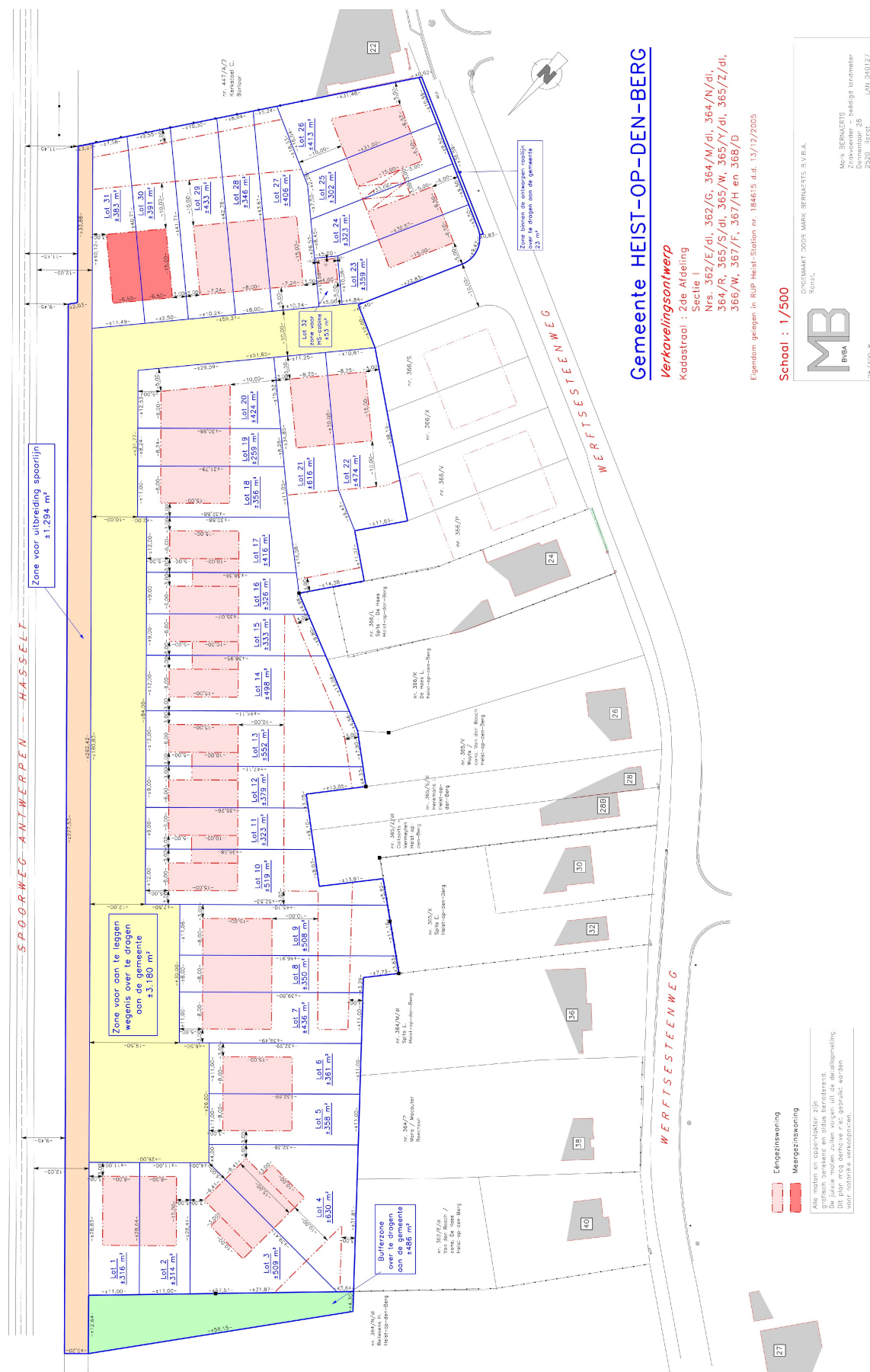

Fig. 3: Ontwerpplan

3 Beschrijving referentiesituatie

3.1 Landschappelijke context

3.1.1 Topografie

Op de topografische kaart is het gebied gelegen op 10 m TAW (Fig. 4). Het terrein is gelegen op de subcuesta van Heist-op-den-Berg, maar kent zelf weinig hoogteverschillen. Er kan verder opgemerkt worden dat het terrein ten zuidoosten van het onderzoeksgebied toeloopt naar de *Heistse Berg*, die een hoogte heeft van 48 m en dat het terrein ten noordwesten van het onderzoeksgebied afhelt.

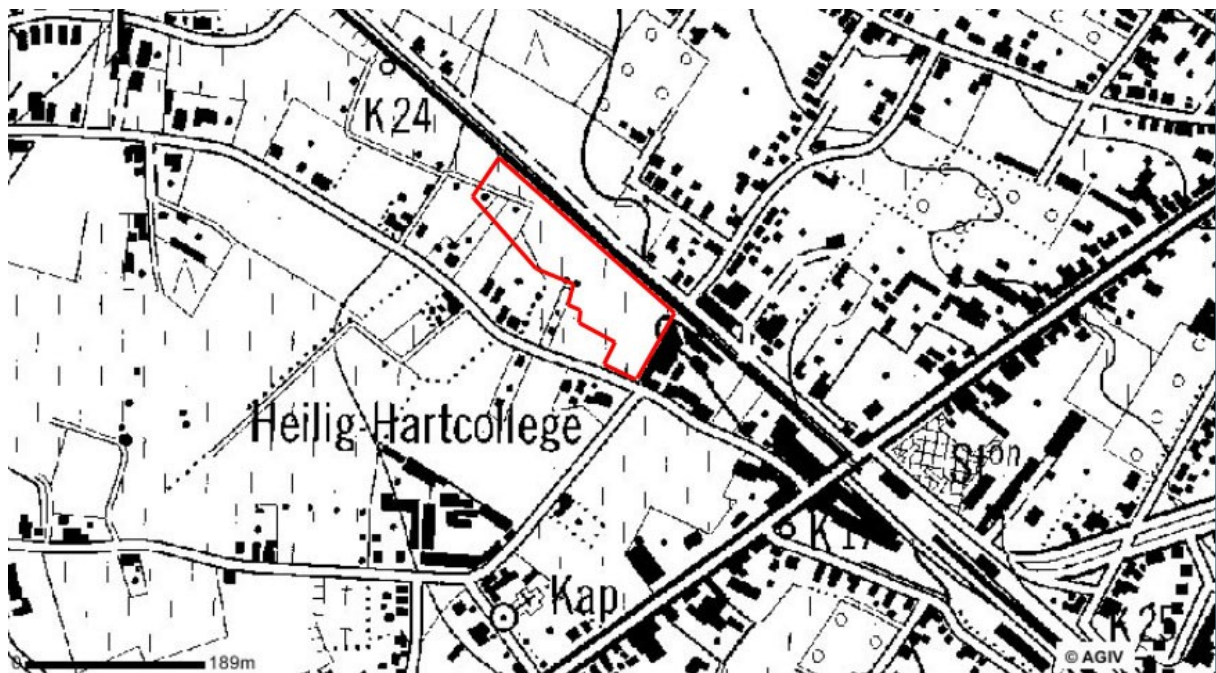

Fig. 4: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen>)

3.1.2 Hydrografie

Het gebied is gelegen binnen het Netebekken, in de subhydrografische zone Grote Nete van monding Wimp (excl) tot de samenvloeiing met de Kleine Nete (Fig. 5). Ten oosten van het onderzoeksgebied ligt de Moerenloop, een waterloop van de derde categorie. Verder ten noordwesten van het terrein loopt de Grote Nete.

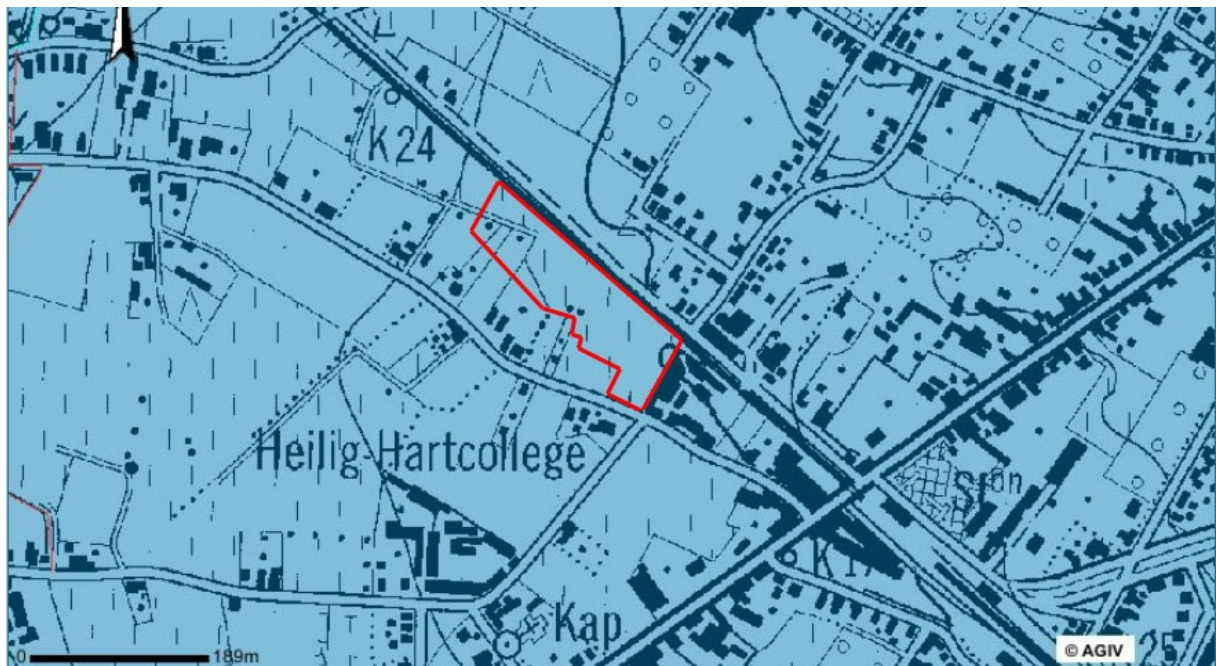

Fig. 5: Hydrografie (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha>)

3.1.3 Bodem

Het gebied is gelegen in de Zandstreek. De geologische ondergrond van het terrein bestaat uit de Formatie van Diest, gekenmerkt door groen tot bruin zand, heterogeen met meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken, kleirijke horizonten, schuine gelaagdheid, glauconietrijk en met micarische horizonten.¹

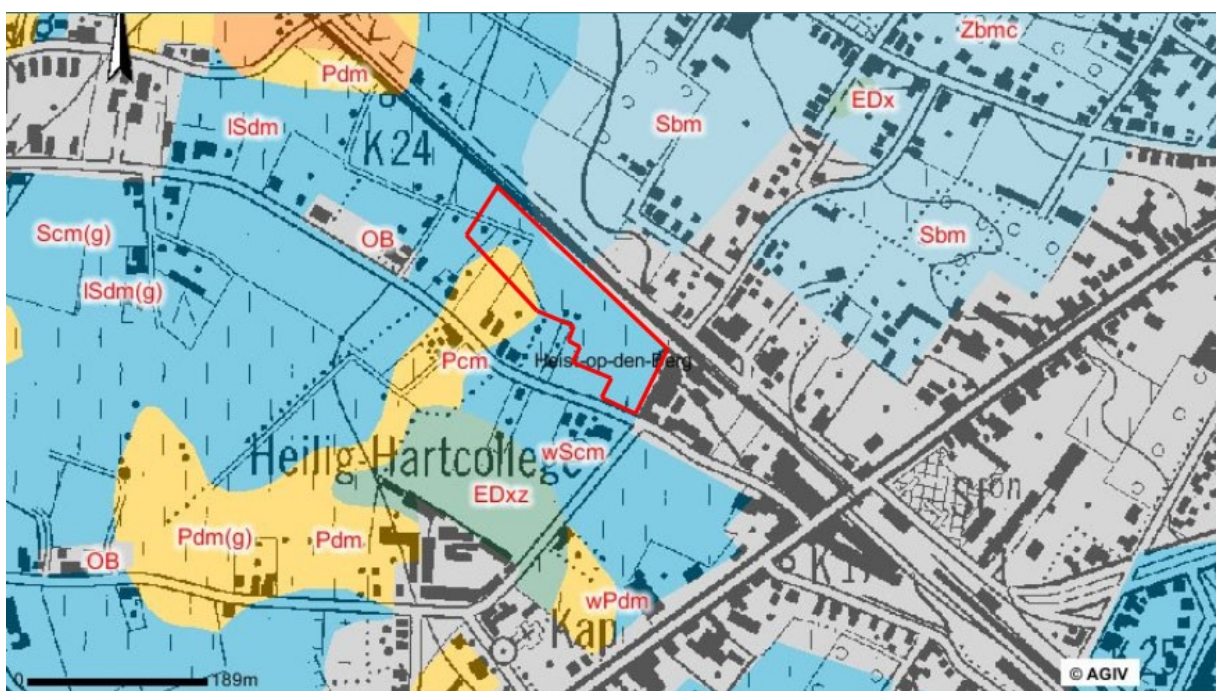

Fig. 6: Bodemkaart (<http://www.agiv.be>)

De bodem van het onderzoeksgebied is op de bodemkaart weergegeven als een matig droge lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (Scm). Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied is de bodem weergegeven als een matig droge, licht zandleembodem met

¹ <http://dov.vlaanderen.be>

dikke antropogene humus A horizont (Pcm). In het noorden en het oosten grenst het terrein aan bebouwde zones (OB, Fig. 6).

Fig. 7: Profiel van werkput 4

Fig. 8: Profiel van werkput 7

Over het merendeel van het onderzoeksgebied bevindt het archeologisch niveau zich op circa 20 tot 65 cm onder het maaiveld, tussen 17,64 en 18,72 m TAW. Het niveau bevindt zich het diepst onder het maaiveld in het oosten van het terrein. Over het grootste deel van het terrein bestaat de bodemopbouw uit een eerste donkerbruine homogene tot gevlekte A-horizont, die op een tweede grijsbruine tot bruine gevlekte A-horizon ligt, die op zijn beurt op de C-horizont ligt (Fig. 7). De vaststelling van een dikke antropogene humus A-horizont, op een droge lemig zandbodem sluit aan bij de verwachtingen die gebaseerd zijn op de bodemkaart.

Bij enkele werkputten centraal op het terrein (7-10) zijn ophogingslagen aanwezig, in plaats van de A1-horizont (Fig. 8). Het lijkt er op dat het terrein in het verleden genivelleerd werd. Dit verklaart de variërende diepte van het archeologisch niveau doorheen het terrein, en de aanwezigheid van ophogingslagen. Daarbij doen de vaststellingen op het terrein vermoeden dat de zone ter hoogte van werkputten 7-10 opgehoogd werd, terwijl de zone ter hoogte van de andere werkputten eerder afgetopt werd. Dit heeft implicaties voor de bewaringstoestand van het bodemarchief.

Fig. 9: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (<http://www.ngi.be>)

3.2 Beschrijving gekende waarden

3.2.1 Historische gegevens

Over het ontstaan van Heist-op-den-Berg bestaan twee stellingen in de literatuur: een eerste situeert de oudste parochiekerk in het huidige gehucht Lo, waar zich ook de eerste bevolkingskern ontwikkelde. Bij de bouw van de St.-Lambertuskerk in de 14de eeuw zou de kern geleidelijk verschoven zijn naar de 'berg'. Volgens een andere stelling zou de eerste kern al te situeren zijn op de 'berg'. Een belangrijk argument in deze stelling is de structuur van het wegennet, dat een concentrisch patroon vertoont, met de berg als middelpunt. De 'berg' is met zijn 48 m, na deze van Beerzel, het hoogste punt van de provincie Antwerpen. Heist-op-den-Berg wordt voor de eerste maal vermeld in een oorkonde van 1008.²

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), kan gezien worden dat het onderzoeksgebied bestaat uit landbouwgrond (Fig. 13). Er is geen bebouwing te zien op het terrein. De Werftsesteenweg en de Oude Liersebaan zijn wel duidelijk herkenbaar. Ten oosten van het terrein ligt de dorpskern van het gehucht *Het Waeft* of Werft. De Atlas der Buurtwegen uit circa 1841 toont een gelijkaardig beeld (Fig. 10).

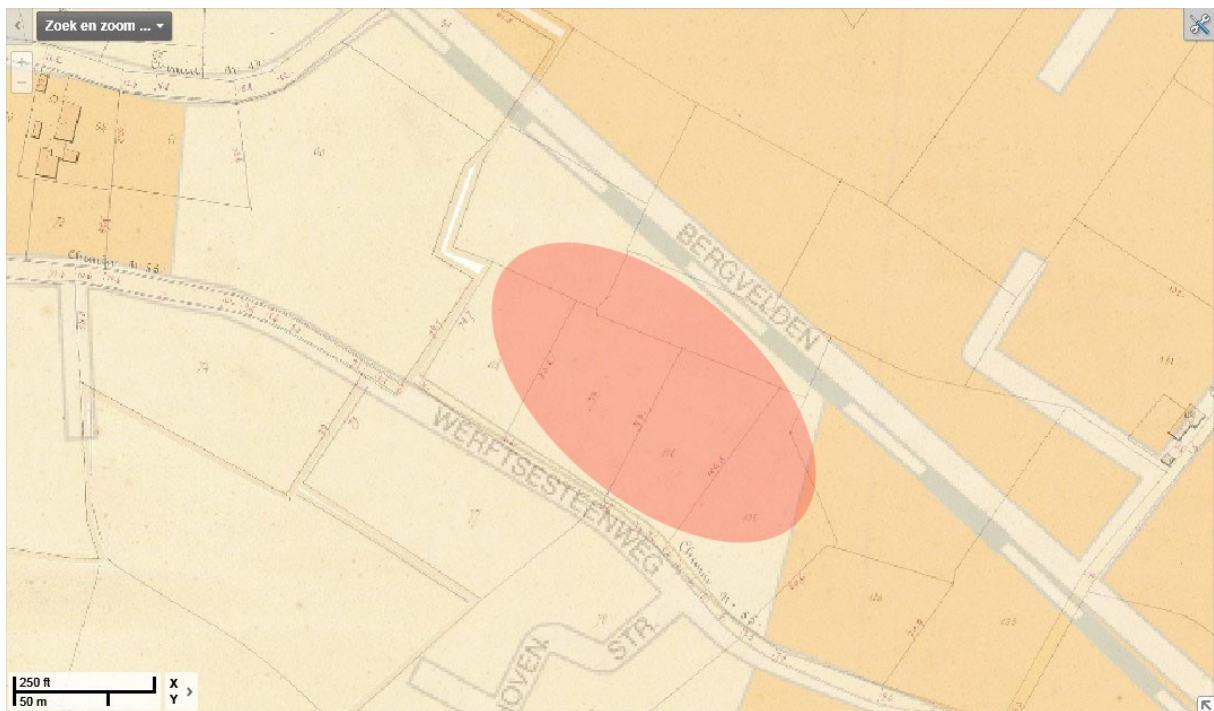

Fig. 11: Atlas der Buurtwegen (<http://gis.provant.be/>)

3.2.2 Archeologische voorkennis

In en nabij het projectgebied zijn volgens de Centraal Archeologische Inventaris (Fig. 12) enkele archeologische waarden aanwezig:

- CAI 101132: Ten westen van het onderzoeksterrein, in Werft, werd een bladvormige pijlpunt in silex aangetroffen. Het gaat hier mogelijk om Michelsberg of later wat het artefact in het midden-Neolithicum plaatst.³
- CAI 101091: Ter hoogte van Bergsken – Het Spek, ten noorden van het onderzoeksgebied, werd een afslag in silex aangetroffen.⁴

² [Http://inventaris.vioe.be](http://inventaris.vioe.be)

³ Swiggers 1986: 31

⁴ Swiggers 1986

- CAI 103227: Eveneens ten noorden van het terrein staat een 17de-eeuwse hoeve.⁵

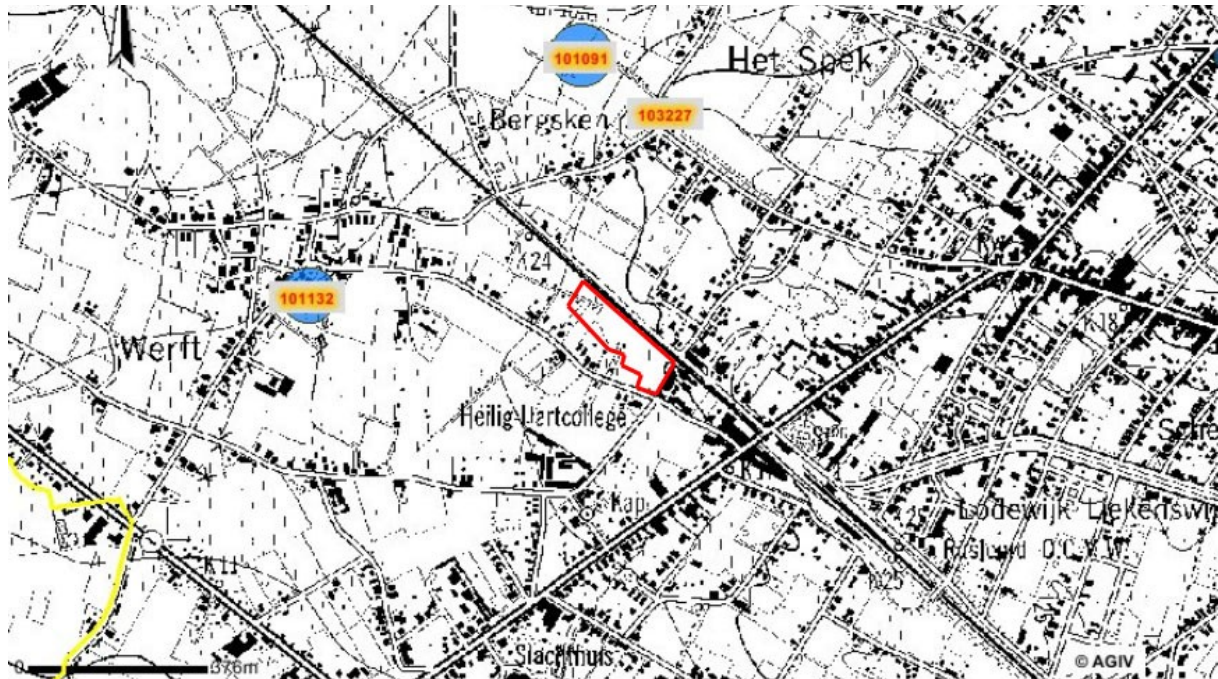

Fig. 12: Overzichtskaart CAI

Meer naar het oosten toe werd recent ook nog vermeldenswaardig onderzoek uitgevoerd aan de Lostraat. Daarbij kwamen bewoningssporen aan het licht die dateren uit de ijzertijd/Romeinse tijd. Er werden een plattegrond en drie spijkers, evenals enkele greppels en kuilen aangetroffen, die aan deze structuren gerelateerd kunnen worden. Ook uit de volle middeleeuwen werden bewoningssporen aangetroffen, meer bepaald de resten van een hoofdgebouw en van een spijker.⁶

3.2.3 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie

De omgeving van het projectgebied bevat slechts enkele gekende archeologische waarden. Twee lithische vondsten ten westen en ten noorden van het terrein kunnen een mogelijke potentie voor de steen- of metaaltijden aangeven. Recent onderzoek elders in Heist-op-den-Berg wijst verder ook nog op potentieel voor sporen uit de ijzertijd of Romeinse tijd en volle middeleeuwen. Het gaat daarbij om bewoningssporen.

⁵ Kennes & Steyaert 1997: 296

⁶ Reyns/Bruggeman 2012

4 Resultaten terreinonderzoek

4.1 Toegepaste methoden & technieken

De totale af te graven oppervlakte bedroeg minstens 12,5 % van het te prospecteren terrein, respectievelijk 10 % door middel van proefsleuven en 2,5 % door middel van kijkvensters en/of dwarsseuven. De bovengrond werd verwijderd tot op het archeologisch leesbare niveau, bepaald door de leidinggevende archeoloog.

Tijdens het onderzoek werd de methode van continue sleuven gebruikt:

- parallelle proefsleuven ononderbroken over het volledige terrein;
- de afstand tussen de proefsleuven bedroeg niet meer dan 15 m (van middenpunt tot middenpunt);
- de minimale breedte van een sleuf was één graafbak breed, in dit geval 1,80 m.

Alle sporen, werkputten en minstens één representatief bodemprofiel per werkput werden fotografisch vastgelegd. De profielen werden zo gekozen dat een overzicht verkregen werd van de bodemopbouw van het volledige onderzoeksgebied. Daarnaast werden alle hoofdmeetpunten, proefsleuven, vlakken, profielen, sporen en aanlegvondsten topografisch ingemeten.

Het projectgebied omvat een oppervlakte van circa 1,75 ha (of 17500 m²). Een zone van 2654 m² kon niet onderzocht worden. Hier bevonden zich nog tuinen met een afsluiting rond. Het onderzoek geeft volgende getallen als resultaat:

Onderzoekbare zone: 17500 m²

- Te onderzoeken zone door middel van proefsleuven = 10 % of 1750 m²
- Te onderzoeken zone door middel van kijkvensters en dwarsseuven = 2,5 % of 437,5 m²

Onderzochte oppervlakte:

- Aantal aangelegde werkputten: 15 = 2249 m²
- Aantal aangelegde kijkvensters en dwarsseuven: 3 = 491 m²

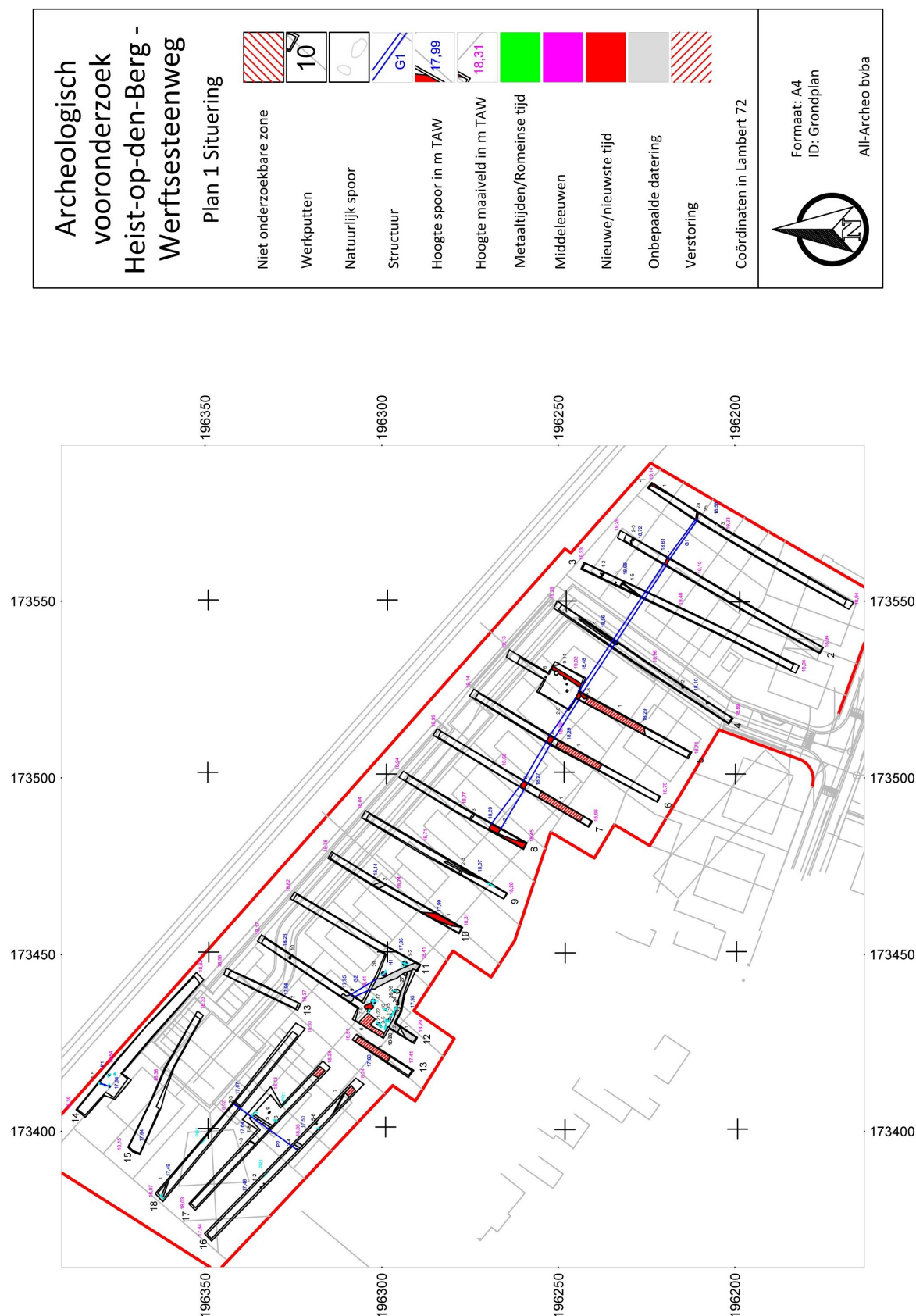

Fig. 13: Overzichtsplaan

4.2 Bespreking sporen

De bespreking van het onderzoeksgebied zal gebeuren voor de werkputten 1 tot 10, die zich in het zuiden van het terrein bevinden, voor de werkputten 11 tot 13 in het noorden van het terrein,

maar nog voor de tuinen, en tot slot voor de werkputten 14 tot 15, die zich in het uiterste noorden bevinden, ten oosten van de tuinen.

4.2.1 Werkput 1 tot en met 10

In deze zone komen enkele greppels voor die overeenkomen met de perceelsgrenzen, zoals ze te zien zijn op de Atlas der Buurtwegen (Fig. 10). Het gaat onder andere om G1, een greppel met een noordwest-zuidoost oriëntatie en een bruingrijze gevlekte vulling (Fig. 14). Deze greppel stopt na werkput 8. Vermoedelijk buigt hij hier af naar het noorden. Verder bevatten werkputten 1 en 5 elk nog een perceelsgreppel. Deze hebben een noordoost-zuidwest oriëntatie en een bruingrijze gevlekte vulling. Werkputten 8 en 10 bevatten elk ook nog een perceelsgreppel met een noord-zuid oriëntatie en een bruingrijze gevlekte vulling.

Fig. 14: WP2S1, deel van G1

Fig. 15: Coupe van WP9S1

Er werden slechts enkele kuilen aangetroffen in deze zone. Het gaat om WP2S3, een kleine kuil met zwartgele gevlekte vulling en WP4S1, een kuil met grijsbruine gevlekte vulling. Verder bevat werkput 5 nog verschillende kuilen: spoor 7, een kuil met donkere zwartgele gevlekte vulling, spoor 9, een kuil met bruingrijze gevlekte vulling en spoor 11, een kuil met een grijsgele gevlekte vulling. Dit laatste spoor is waarschijnlijk recent, aangezien het de perceelsgreppel doorsnijdt. WP9S1 is verder nog een kuil met een grijze gevlekte vulling. Bij couperen bleek deze kuil 40 cm diep bewaard (Fig. 15). Het spoor leverde echter geen vondsten op.

Fig. 16: WP5S6

Fig. 17: G2 en bovenaan WP12S2

WP3S1 is een vierkant paalspoor met een donkere bruingrijze vulling en heeft vermoedelijk een eerder recente datering. WP4S2 is een rond paalspoor met een donkere zwartgrijze vulling. WP5S4 is een paalspoor met onregelmatige vorm en lichte grijsbruine vulling. Spoor 5 in dezelfde werkput is vierkant en heeft een donkere zwartbruine vulling, terwijl spoor 6 onregelmatig van vorm is en een donkere grijsbruine vulling heeft (Fig. 19). Beide zijn waarschijnlijk eerder recent.

Er loopt tot slot nog een verstoring door werkputten 5, 6 en 7. Deze heeft een donkere zwartgele gevlekte vulling en bevatte bouw materiaal zoals baksteen en steen. Verder zijn er in verschillende sleuven in deze zone ploegsporen opgemerkt. Ze hebben een bruingrijze gevlekte vulling en een noordoost-zuidwest of een noordwest-zuidoost oriëntatie, zoals de perceelsgreppels.

4.2.2 Werkput 11 tot en met 13

Er loopt een greppel met onbepaalde datering door het kijkvenster van werkput 12 (G2). Deze greppel heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie, waardoor hij niet te verklaren is als perceelsgreppel. De oriëntatie komt immers niet overeen met de perceelsgreppels die te zien zijn op de Atlas der Buurtwegen. Het spoor heeft een donkere bruingrijze gevlekte vulling. Op deze greppel sluit WP12S2, een bruin gevlekte greppel met een noordwest-zuidoost oriëntatie, aan (Fig. 17).

In het kijkvenster tussen werkput 11 en 12 werden diverse middeleeuwse paalsporen aangetroffen (H1) (Fig. 18). Een plattegrond is door verstoringen en de beperkte grootte van het kijkvenster echter niet te onderscheiden. Er is wel een rij kleine paalsporen te zien (WP12S3-5, WP12S11-15, WP12S18-20 en WP12S23). Deze rij heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie en de sporen hebben een diameter van circa 35 cm. De paalsporen hebben een lichte grijsbruine gevlekte vulling, een bewaarde diepte van circa 10 tot 20 cm en een onderlinge tussenafstand van circa 50 cm (Fig. 20).

Fig. 18: Middeleeuwse paalsporen: onderaan de rij kleine paalsporen en links- en rechtsboven een groot paalspoor

WP12S14 leverde een wandfragment Rijnlands rood beschilderd aardewerk op, dat te dateren is in de 10de tot 12de eeuw. Verder zijn er enkele grotere paalsporen aanwezig (WP11S2, WP12S7, WP12S17, WP12S21, WP12S25 en WP12S28). Ze lijken een rechthoek te vormen, met de kleinere paalsporen als zuidelijke zijde. De grotere paalsporen vertonen over het algemeen een grijsbruine gevlekte vulling en hebben een diameter van 1,3 m. Net als de kleine paalsporen zijn ze echter maar tot circa 20 cm diepte bewaard (Fig. 21). Ook WP12S17 leverde een wandfragment Rijnlands rood beschilderd aardewerk op.

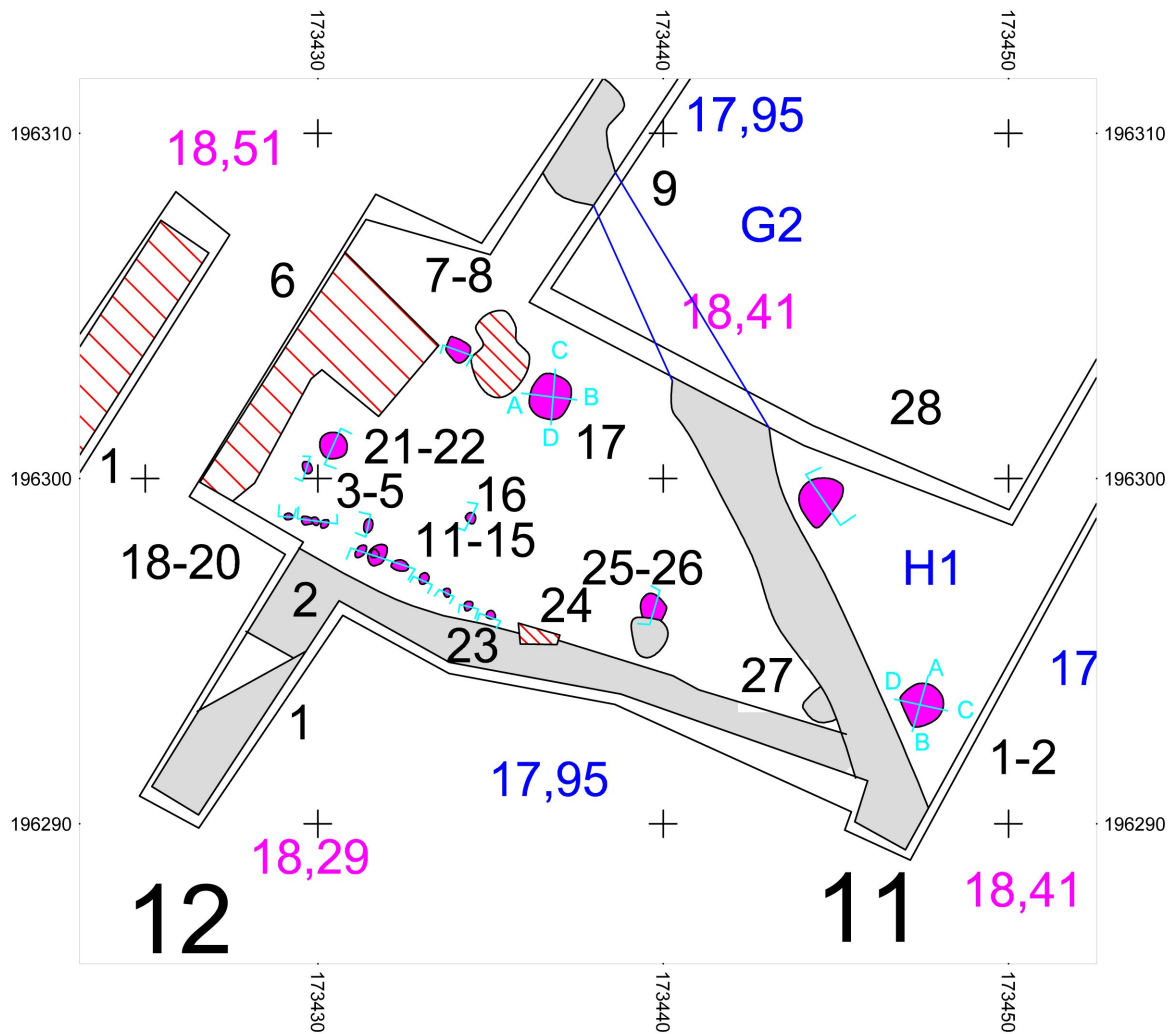

Fig. 19: Detailplan kijkvenster werkput 12

Fig. 20: Coupe van WP12S14-15

Fig. 21: Coupe van WP12S17

Er bevinden zich tot slot nog enkele verstoringen in de zone van de middeleeuwse paalsporen. Het gaat om de de sporen WP12S6 en WP13S1, en de kuilen WP12S8, WP12S24 en WP12S26.

4.2.3 Werkput 14 tot en met 15

Deze twee sleuven bevatten uitsluitend vijf paalsporen in een kijkvenster aan werkput 14 (Fig. 22). Het gaat om drie ovale sporen met een (lichte) bruinigrijze gevlekte vulling, die op een rij liggen (P1). Verder zijn er nog twee met een grijsbruine gevlekte vulling, die er naast liggen (WP14S4-5). Al deze sporen zijn tot circa 20 cm diepte bewaard (Fig. 23 en Fig. 24). WP14S1 leverde een wandfragment vrij fijn en hard handgevormd aardewerk met een dikte van 7 mm op en WP14S4 een wandfragment matig fijn en hard handgevormd aardewerk met eveneens een dikte van 7 mm.

Fig. 22: De paalsporen in werkput 14

Fig. 23: Coupe van WP14S1

Fig. 24: Coupe van WP14S5

4.2.4 Werkputten 16 tot en met 18

Doorheen werkputten 16, 17 en 18 loopt P2. Deze waarschijnlijk recente palenrij bestaat uit enkele vierkante paalsporen met een bruine gevlekte vulling en een tussenafstand van circa 2 m (Fig. 26). In werkputten 16 en 17 zijn nog enkele gelijkaardige paalsporen aangetroffen, die niet op deze rij liggen.

Ploegsporen

In sleuf 16, 17 en 18 zijn enkele ploegsporen aangetroffen, die gelijkaardig zijn aan deze in de rest van het terrein. Ze worden gekenmerkt door een ondiepe bewaring (Fig. 26).

*Fig. 25: P2 (rechts) naast ploegspoor**Fig. 26: Doorsnede van WP17S5*

4.3 Afgebakende sites

Op basis van de resultaten van het terreinonderzoek, wordt een site afgebakend. Deze omvat de zone rondom de middeleeuwse paalsporen, in het noordwesten van het terrein. Gezien de ligging van deze zone aan de rand van het terrein en naast het stuk dat niet onderzocht kon worden, werd beslist om deze sporen tijdens het vooronderzoek zelf uitgebreid te onderzoeken en registreren.

Verder werden nog vijf paalsporen teruggevonden in het uiterste noordoosten van het terrein, die vermoedelijk in de ijzertijd/Romeinse tijd te dateren zijn. Ook deze bevonden zich aan de rand van het terrein en werden tijdens het vooronderzoek uitgebreid onderzocht.

4.4 Besluit

Het archeologisch vooronderzoek toont de aanwezigheid aan van menselijke activiteiten in het verleden. De aangetroffen sporen omvatten bewoningssporen die voorlopig gedateerd kunnen worden in de middeleeuwen en de ijzertijd. Bijgevolg werd een site afgebakend, die te situeren is in het noorden van het terrein. In het zuidelijke deel van het terrein werden diverse greppels aangetroffen, die grotendeels geïnterpreteerd kunnen worden als perceelsgrenzen, en diverse kuilen. Deze sporen zijn eerder te dateren in de nieuwe tot nieuwste tijd.

5 Waardering

5.1 Sporen uit de ijzertijd/Romeinse tijd

De sporen situeren zich in het uiterste noordoosten van het terrein.

Beleving

Belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is niet van toepassing.

Fysieke kwaliteit

De gaafheid van het terrein lijkt goed. Er werden relatief weinig verstoringen vastgesteld en er zijn geen aanwijzingen voor erosie op het terrein. Vermoedelijk heeft de aanwezigheid van een dikke antropogene humus A-horizont mee gezorgd voor een goede bewaring van het bodemarchief. Dit blijkt verder ook uit de vrij diepe bewaring van de aanwezige sporen. Toch lijken er ook aanwijzingen te zijn voor het aftoppen van een deel van het terrein. Het is onduidelijk wat de invloed hiervan is geweest op de bewaringstoestand van het onderzoeksgebied.

Inhoudelijke kwaliteit

Het gaat om vijf geïsoleerde paalsporen, waarvan drie op een rij liggen, maar niet gerelateerd kunnen worden aan structuren of aan vondsten op het naburige terrein. Deze site heeft bijgevolg slechts een beperkte inhoudelijke kwaliteit. Het belangrijkste aspect is de aanwijzing dat er menselijke activiteit moet geweest zijn in de ijzertijd of Romeinse tijd op deze plaats en gezien de ligging van deze sporen op de rand van het huidige onderzoeksgebied, is de kans groot dat er nog meer sporen aanwezig zijn op de naburige percelen, die aan deze sporen te relateren zijn.

Tot slot kan nog opgemerkt worden dat dit vooronderzoek de ruimere spreiding van sporen uit deze periode aantoonde voor Heist-op-den-Berg. Eerder werden sporen uit deze periode onder meer reeds aangetroffen op een site aan de Lostraat, die meer naar het oosten van het onderzoeksgebied gelegen is.

5.2 Sporen uit de volle middeleeuwen

De sporen situeren zich in het noordwesten van het terrein en omvatten diverse paalsporen, die lijken te wijzen op resten van bewoning in de nabije omgeving.

Beleving

Belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is niet van toepassing.

Fysieke kwaliteit

De gaafheid van het terrein lijkt goed. Er werden relatief weinig verstoringen vastgesteld en er zijn geen aanwijzingen voor erosie op het terrein. Vermoedelijk heeft de aanwezigheid van een dikke antropogene humus A-horizont mee gezorgd voor een goede bewaring van het bodemarchief. Dit blijkt verder ook uit de vrij diepe bewaring van de aanwezige sporen. Toch lijken er ook aanwijzingen te zijn voor het aftoppen van een deel van het terrein. Het is onduidelijk wat de invloed hiervan is geweest op de bewaringstoestand van het onderzoeksgebied.

Inhoudelijke kwaliteit

Het gaat om verschillende paalsporen. Het is echter niet mogelijk om te bepalen of ze tot een plattegrond behoren, waardoor een datering op typologische basis niet mogelijk is. De vondst van Rijnlands rood beschilderd aardewerk wijst echter op een datering in de volle middeleeuwen, met name de 10de tot 12de eeuw. Het belangrijkste aspect aan de vondst van deze sporen is de informatie dat er bewoning in de volle middeleeuwen is geweest op deze plaats.

In dit kader kan dezelfde bemerking gemaakt worden als voor de sporen uit de ijzertijd/Romeinse tijd, met name dat de kans groot is dat er nog meer sporen aanwezig zijn op de naburige percelen die aan deze sporen te relateren zijn, gezien de ligging van deze sporen op de rand van het huidige onderzoeksgebied.

Tot slot kan nog opgemerkt worden dat dit vooronderzoek de ruimere spreiding van sporen uit deze periode aantoonde voor Heist-op-den-Berg. Eerder werden sporen uit deze periode onder meer reeds aangetroffen op een site aan de Lostraat, die meer naar het oosten van het onderzoeksgebied gelegen is.

5.3 Overige deel van het terrein

De aangetroffen sporen in het overige deel van het terrein omvatten greppels, kuilen, paalsporen, ploegsporen en verstoringen. Ze dateren grotendeels uit de nieuwe of nieuwste tijd.

Beleving

Belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is niet van toepassing.

Fysieke kwaliteit

De gaafheid van het terrein lijkt goed. Er werden relatief weinig verstoringen vastgesteld en er zijn geen aanwijzingen voor erosie op het terrein. Vermoedelijk heeft de aanwezigheid van een dikke antropogene humus A-horizont mee gezorgd voor een goede bewaring van het bodemarchief. Toch lijken er ook aanwijzingen te zijn voor het aftoppen van een deel van het terrein. Het is onduidelijk wat de invloed hiervan is geweest op de bewaringstoestand van het onderzoeksgebied.

Inhoudelijke kwaliteit

De aangetroffen sporen lijken van inhoudelijke kwaliteit eerder beperkt op archeologisch vlak. Het archeologisch onderzoek van dit deel van het terrein heeft echter wel een inhoudelijke kwaliteit in de zin dat het informatie bijdraagt aan de landschapsarcheologie, en verder ook aan een holistische 'culturele biografie' van het landschap. Dit is interessant om de aard, verspreiding en 'kwaliteit' van het archeologisch erfgoed te kunnen inschatten.⁷

⁷ http://www.onderzoeksbalans.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/inleiding

6 Analyse van de geplande situatie: effecten

Door middel van een analyse van de geplande situatie wordt onderzocht op welke wijze en in welke mate de effecten, zijnde de geplande ingreep in de bodem, de aanwezige archeologische waarden zal beïnvloeden. Dit maakt mogelijk om voor de verschillende effecten, adviezen op te stellen.

Fysieke aantasting van archeologische waarden

De aanleg van de verkaveling noodzaakt een aantal bodemingrepen die tot op zekere diepte het bodemarchief volledig zullen vergraven.

Aantasting ensemblewaarde van archeologische waarden

De ensemblewaarde van de archeologische waarden is beperkt bewaard, gezien de aanwezige bebouwing aan de ene zijde van het onderzoeksterrein en de aanwezigheid van een spoorlijn aan de andere zijde van het terrein. De geplande bodemingreep zal de ensemblewaarde echter verder aantasten.

Degradatie van archeologische waarden

Uit het onderzoek bleek een goede bewaring van het bodemarchief op het terrein en de sporen die zich daarin bevinden. De geplande bodemingreep zal de degradatie van de aanwezige sporen echter verder in de hand werken.

Deformatie van archeologische waarden

Als gevolg van de druk uitgeoefend door de in te planten gebouwen, zal ook een deel van de onderliggende bodem die niet onmiddellijk fysiek aangetast is, gecompacteerd worden. Ook de zware werfmachines zullen de bodem enigszins verstoren in de zones die niet onmiddellijk fysiek worden aangetast.

7 Aanbevelingen

7.1 Adviezen

Op basis van de waardering van de aangetroffen archeologische sporen, structuren en site en een analyse van het geplande grondverzet, worden voor het onderzoeksgebied de volgende opties overwogen:

In het noordoostelijke deel van het terrein werden paalsporen uit de ijzertijd of Romeinse tijd aangetroffen. Deze sporen zijn gedateerd op basis van vondstmateriaal. De aangetroffen sporen kunnen echter niet aan een structuur zoals een huisplattegrond of een constructie voor de opslag van bijvoorbeeld graan beschouwd worden. Gezien het ontbreken van verdere relevante sporen die hiermee in verband te brengen zijn, werd besloten deze sporen tijdens het vooronderzoek uitgebreid te onderzoeken. Zodoende lijkt verder archeologisch onderzoek op dit vlak weinig nieuwe informatie te zullen aanbrengen. De ligging op de rand van het terrein doet wel vermoeden dat gerelateerde sporen zich mogelijk nog uitstrekken op het naburige perceel.

In het noordwesten van het terrein werden dan weer volmiddeleeuwse paalsporen aangetroffen. De ligging op de rand van het terrein doet vermoeden dat gerelateerde sporen zich mogelijk nog uitstrekken op het naburige perceel. Dit is echter reeds bebouwd, waardoor de kans bestaat dat eventuele sporen die zich hier bevinden, reeds sterk verstoord zijn. Daarom werd eveneens voor deze zone besloten deze sporen tijdens het vooronderzoek uitgebreid te onderzoeken, waardoor ook hier kan geopperd worden dat verder archeologisch onderzoek weinig nieuwe informatie lijkt te zullen aanbrengen.

De overige sporen dateren grotendeels uit de nieuwe of nieuwste tijd en zijn op archeologisch vlak weinig relevant. Bijgevolg wordt de vrijgave van het terrein geadviseerd. Bijkomend kan echter wel gesteld worden dat het potentieel voor het aantreffen van sporen uit de ijzertijd/Romeinse tijd en middeleeuwen op de omliggende percelen groot is. Hiermee kan rekening gehouden worden in het kader van de advisering van toekomstige projecten in de nabije omgeving.

8 Bibliografie

8.1 Publicaties

Kennes, H. & Steyaert, R. 1997: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Antwerpen, Arrondissement Mechelen, Kantons Duffel – Heist-op-den-Berg, *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen* 13N4, Brussel-Turnhout.

Reyns, N./J. Bruggeman, 2012: Archeologische opgraving Heist-op-den-Berg – Lostraat, *Rapporten All-Archeo bvba* 059, Bornem.

Swiggers, W. 1986: Studie van lithische artefacten in westelijk deel van Zuiderkempen en het Mechelse, *licentiaatsverhandeling KULeuven*.

8.2 Websites

Agentschap voor geografische informatie Vlaanderen (2012)
<http://geo-vlaanderen.agiv.be/>

Centraal Archeologische Inventaris (2012)
<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>

Databank ondergrond Vlaanderen (2012)
<http://dov.vlaanderen.be>

GIS Antwerpen, Geografisch informatiesysteem – Provincie Antwerpen (2012)
<http://gis.provant.be/>

Nationaal geografisch instituut (2012)
<http://www.ngi.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2012)
Vlaams instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)
<http://www.onderzoeksbalans.be>

9 Bijlagen

9.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
DHM	Digitaal hoogtemodel

9.2 Glossarium

Ex situ	Tegenovergestelde van in situ.
Hydrografie	Beschrijving van de fysische eigenschappen van waterlichamen en het aangrenzende land.
In situ	Term gebruikt voor de aanduiding van archeologische resten die in dezelfde toestand worden teruggevonden als ze in het verleden door de mens zijn achtergelaten.
Off-site	Sporen die niet onmiddellijk aan een site kunnen toegewezen worden.
Onderzoeksgebied	Deel van het plangebied dat onderworpen is aan een archeologisch (voor)onderzoek.
Plangebied	Het terrein waarop een bodemverstorende activiteit wordt gepland of uitgevoerd.
Spijker	Bijgebouw dat dienst doet als opslagplaats.

9.3 Archeologische periodes

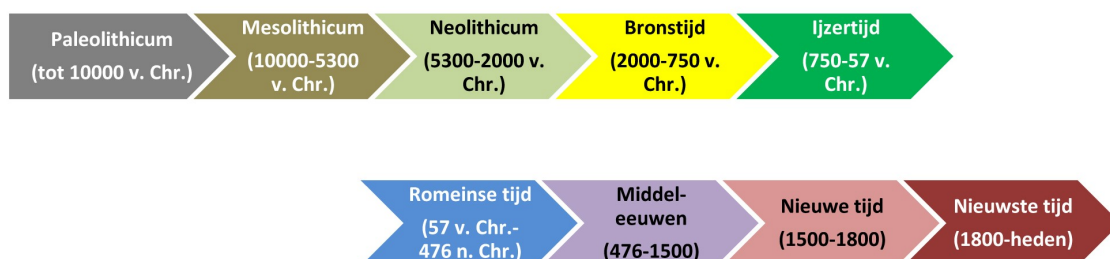

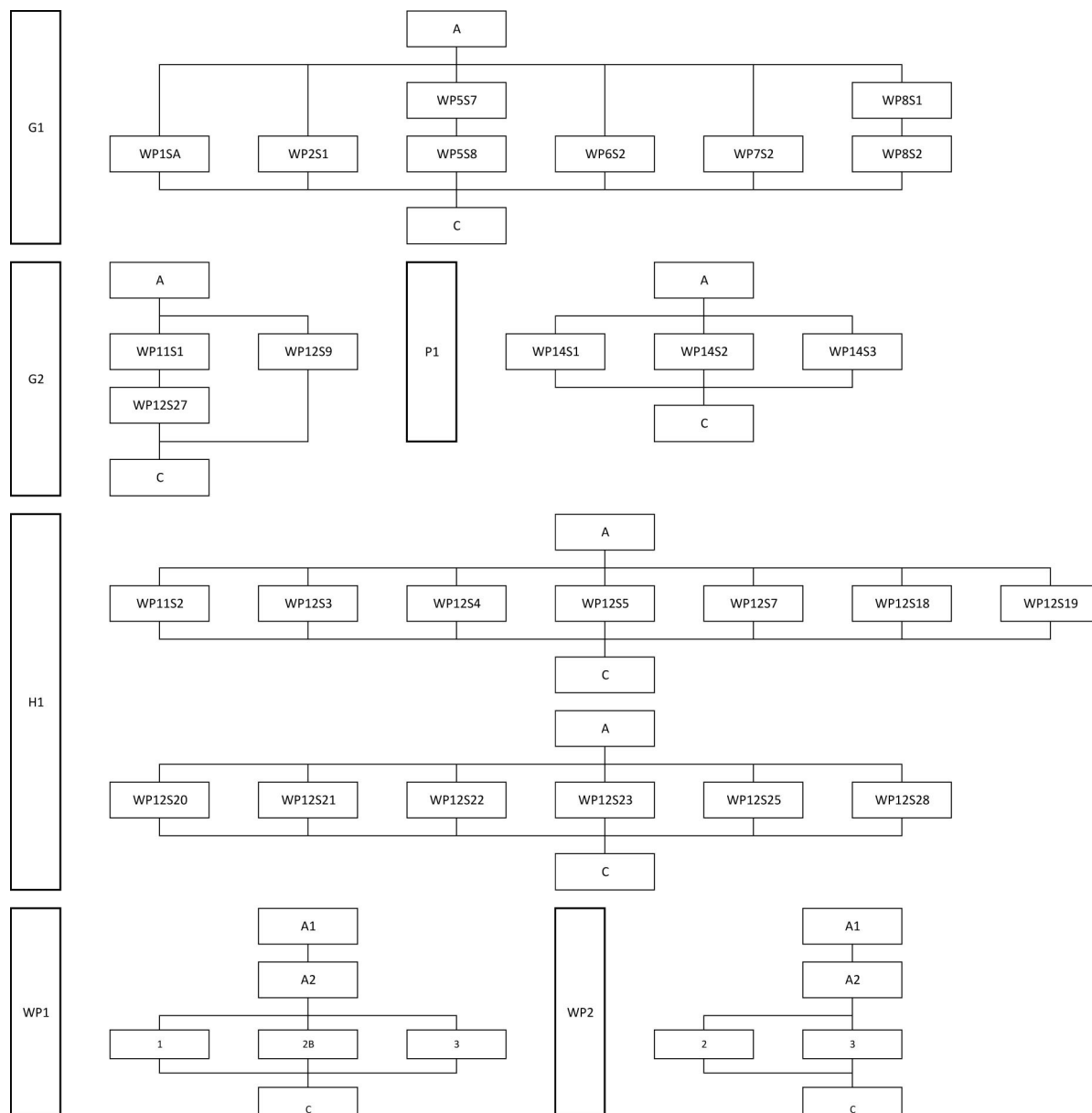
Fig. 27: Archeologische periodes

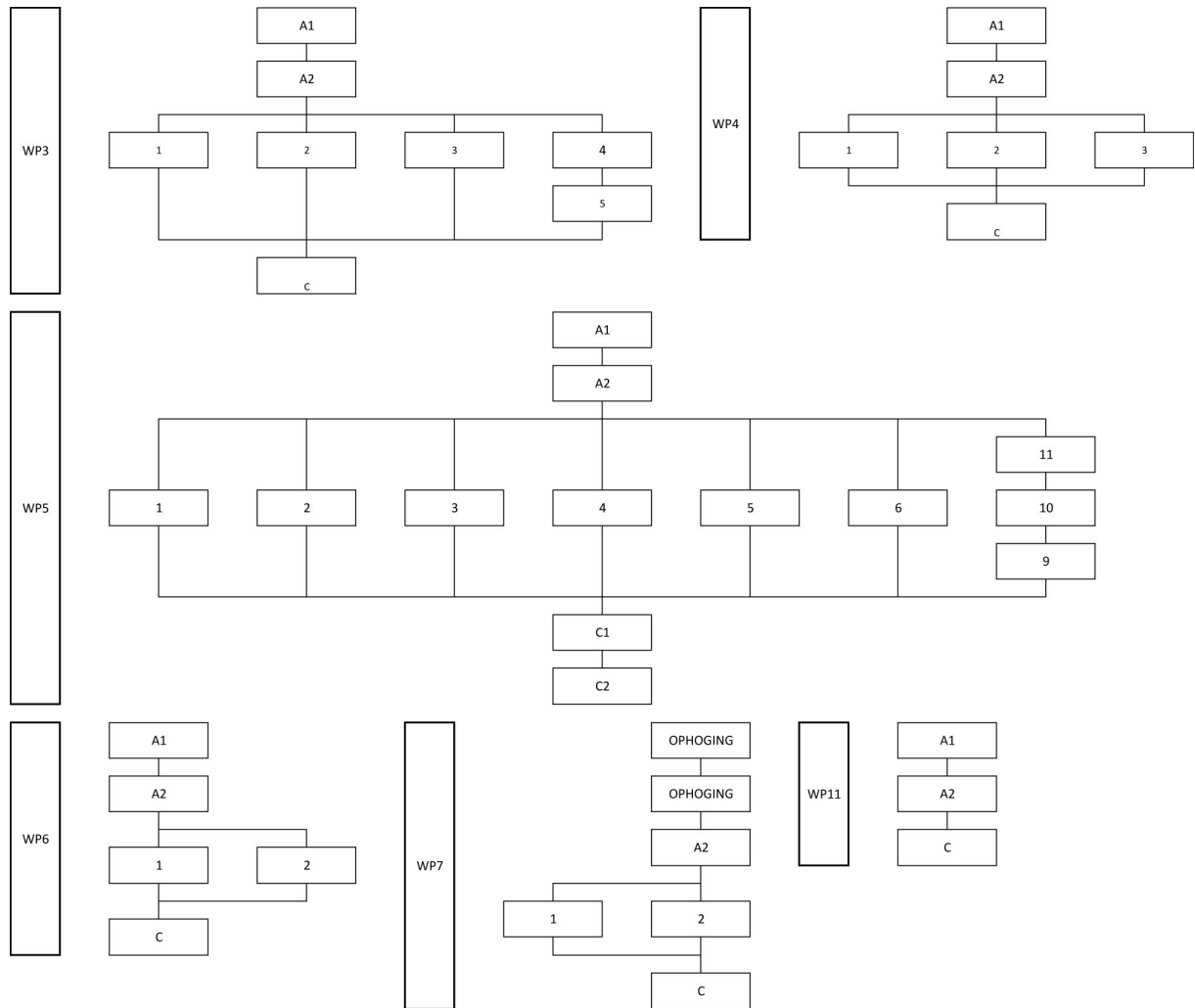
9.4 Plannen en tekeningen

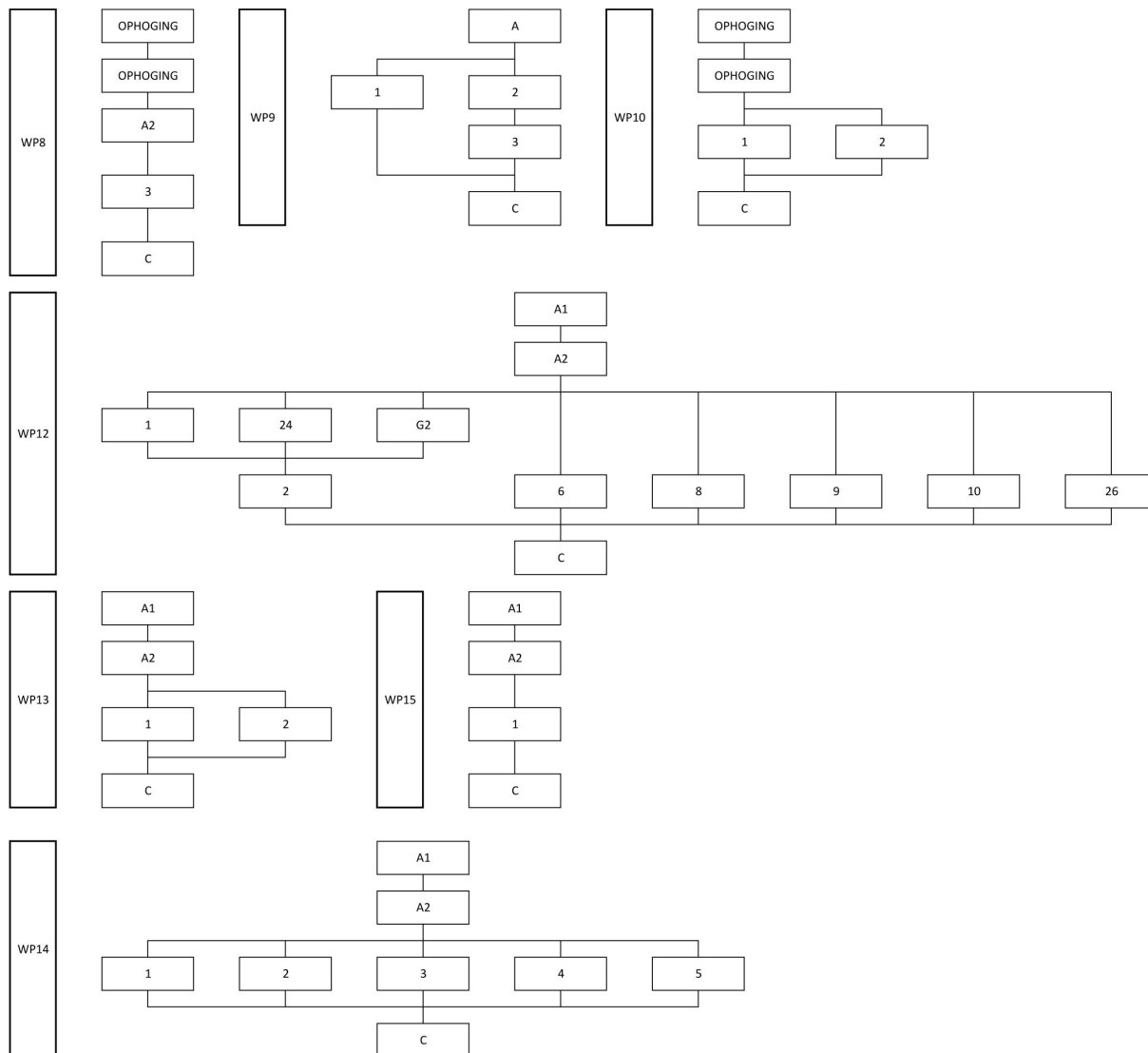
Plan 1: Situering
 Plan 2: Detail
 Plan 3: Detail
 Plan 4: Detail

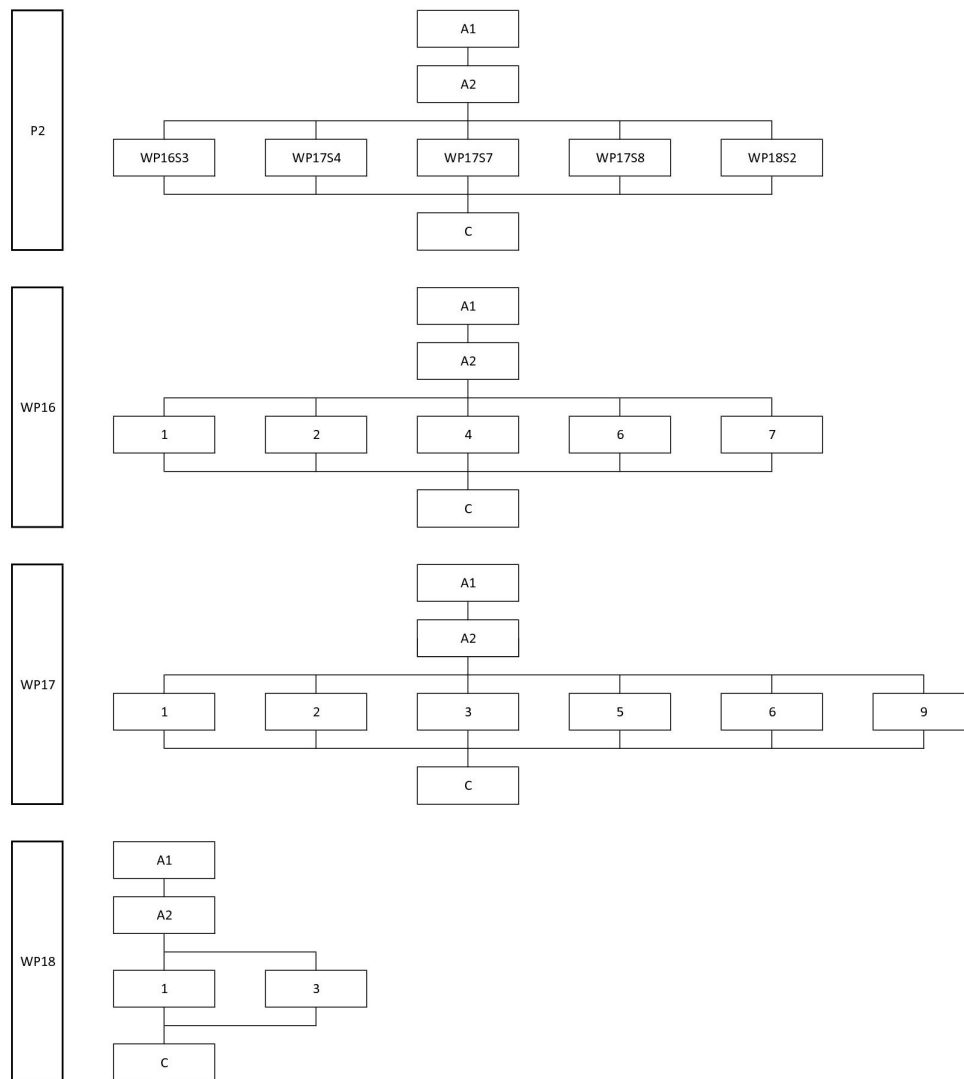
Tekening 1: Profiel- en coupetekeningen
 Tekening 2: Profiel- en coupetekeningen
 Tekening 3: Profiel- en coupetekeningen

9.5 Harrismatrix

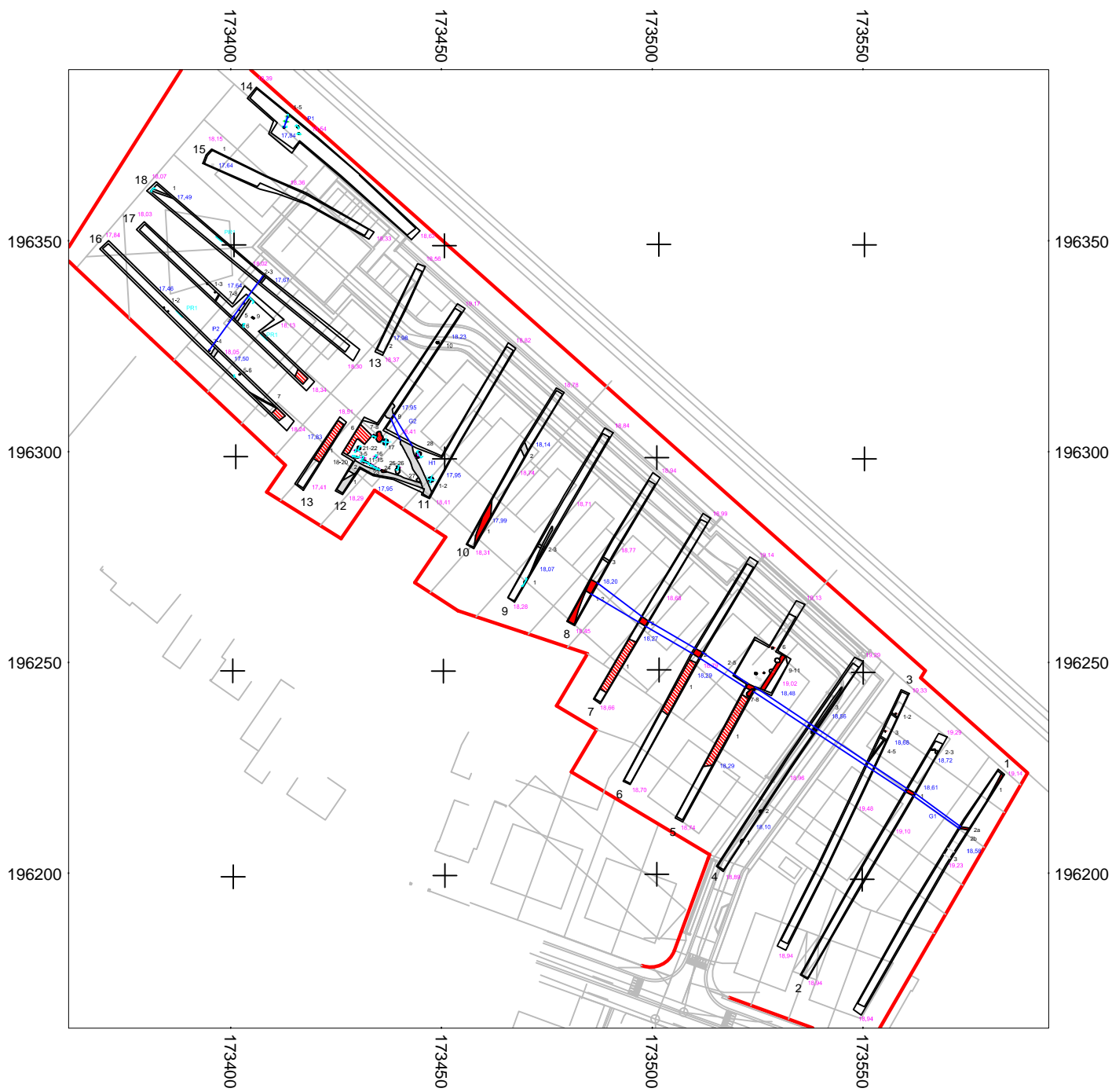
9.6 Natuurwetenschappelijk onderzoek

Monsternr	Werkput	Spoor/muur	Laag	Profiel	Vlak/coupe	Monstername	Behandeling zeef	Residu	Analyse
MHK	9	1	b		C	Houtskoolsample	-	-	-

Er kon slechts één houtskoolstaal ingezameld worden, en dit uit spoor 1 van werkput 9. Aangezien het een solitair paalspoor betreft, lijkt het weinig nuttig om hier een ^{14}C -analyse op uit te voeren, aangezien dit weinig relevante informatie oplevert in het kader van dit onderzoek.

9.7 CD-rom

Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

Archeologisch vooronderzoek Heist-op-den-Berg - Werftsesteenweg

Plan 1 Situering

Niet onderzoekbare zone

Werkputten

Natuurlijk spoor

Structuur

Hoogte spoor in m TAW

Hoogte maaiveld in m TAW

Metaaltijden/Romeinse tijd

Middeleeuwen

Nieuwe/nieuwste tijd

Onbepaalde datering

Verstoring

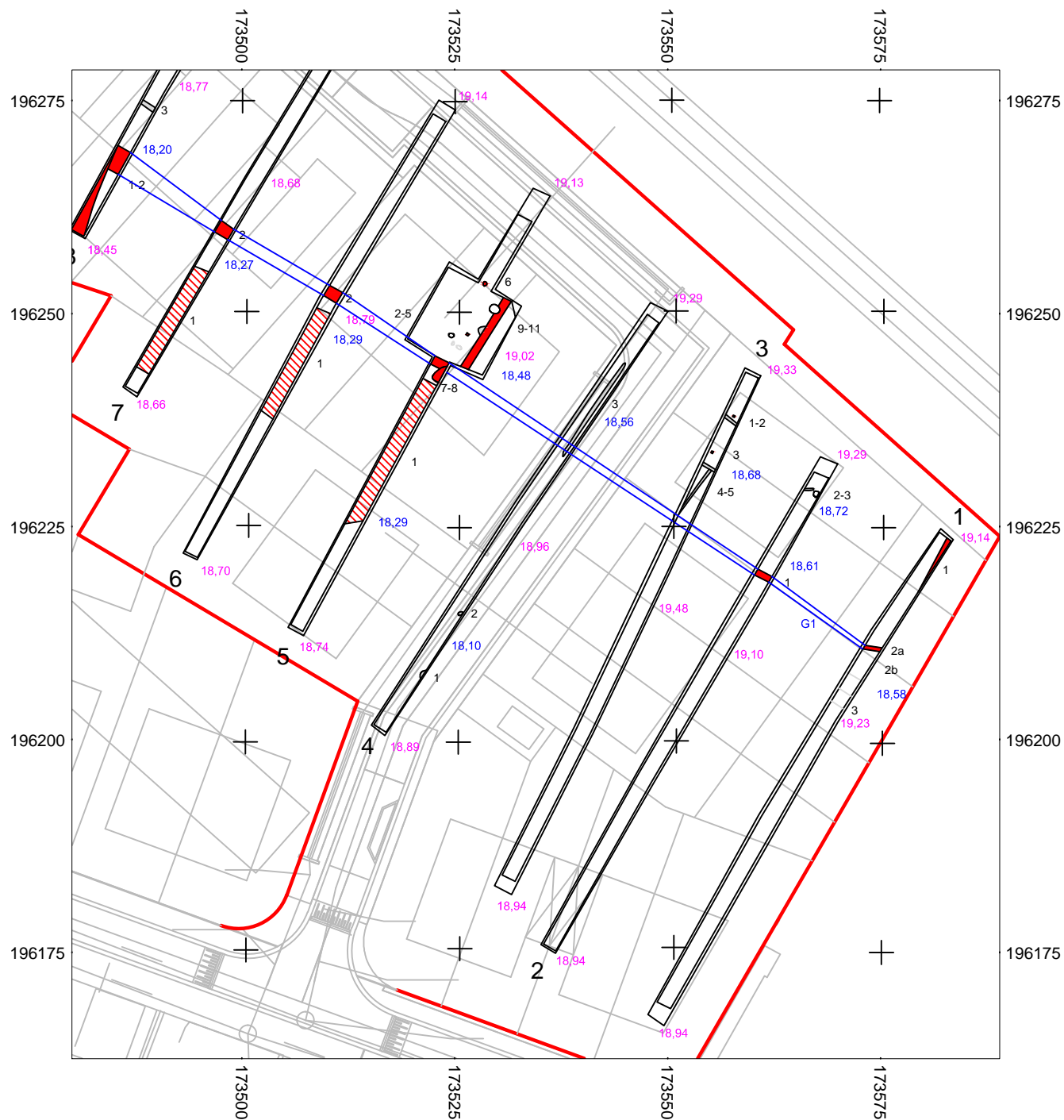

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Heist-op-den-Berg - Werftsesteenweg

Plan 2 Situering

Niet onderzoekbare zone

Werkputten

Natuurlijk spoor

Structuur

Hoogte spoor in m TAW

Hoogte maaiveld in m TAW

Metaaltijden/Romeinse tijd

Middeleeuwen

Nieuwe/nieuwste tijd

Onbepaalde datering

Verstoring

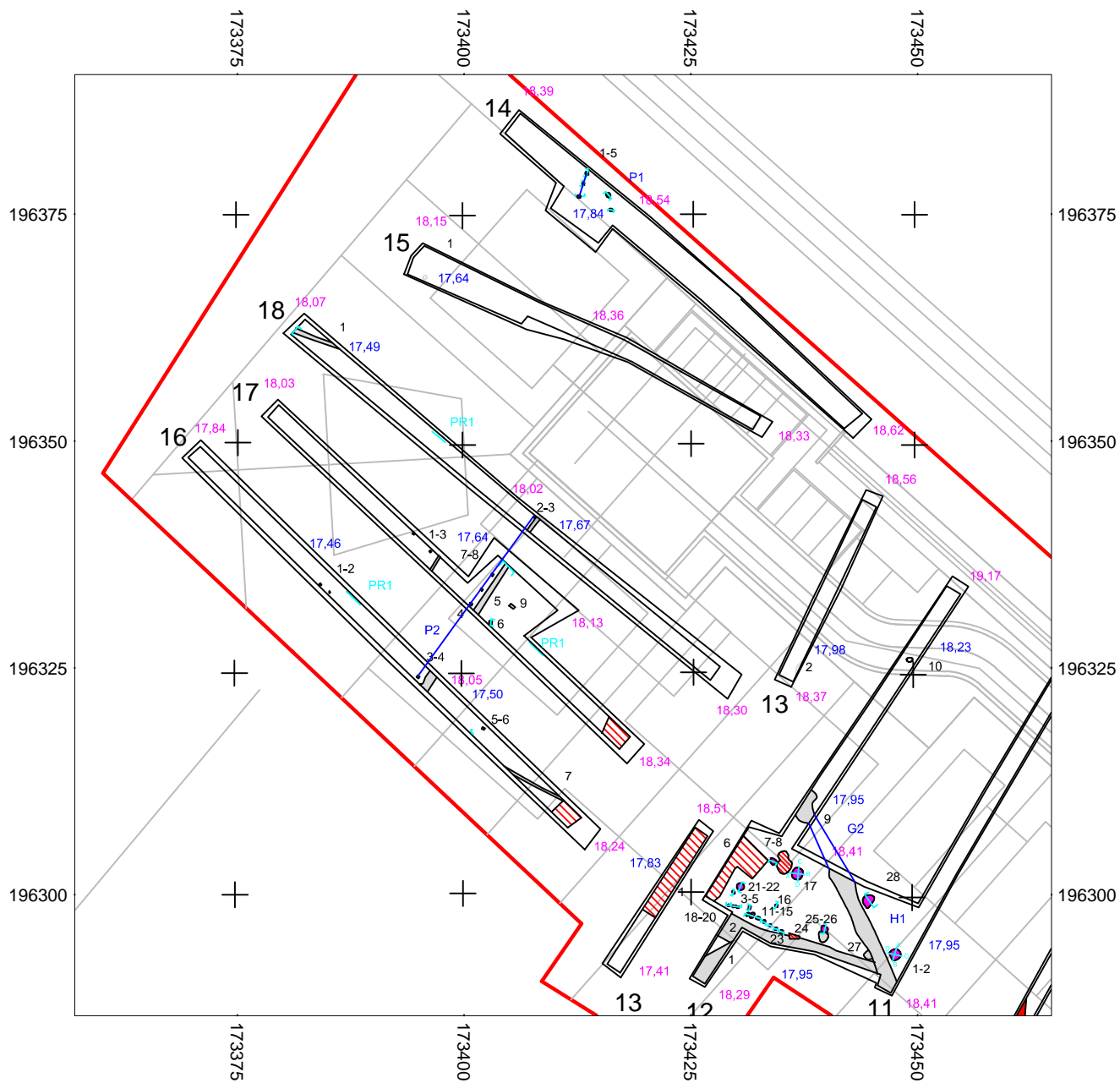

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Heist-op-den-Berg - Werftsesteenweg

Plan 4 Situering

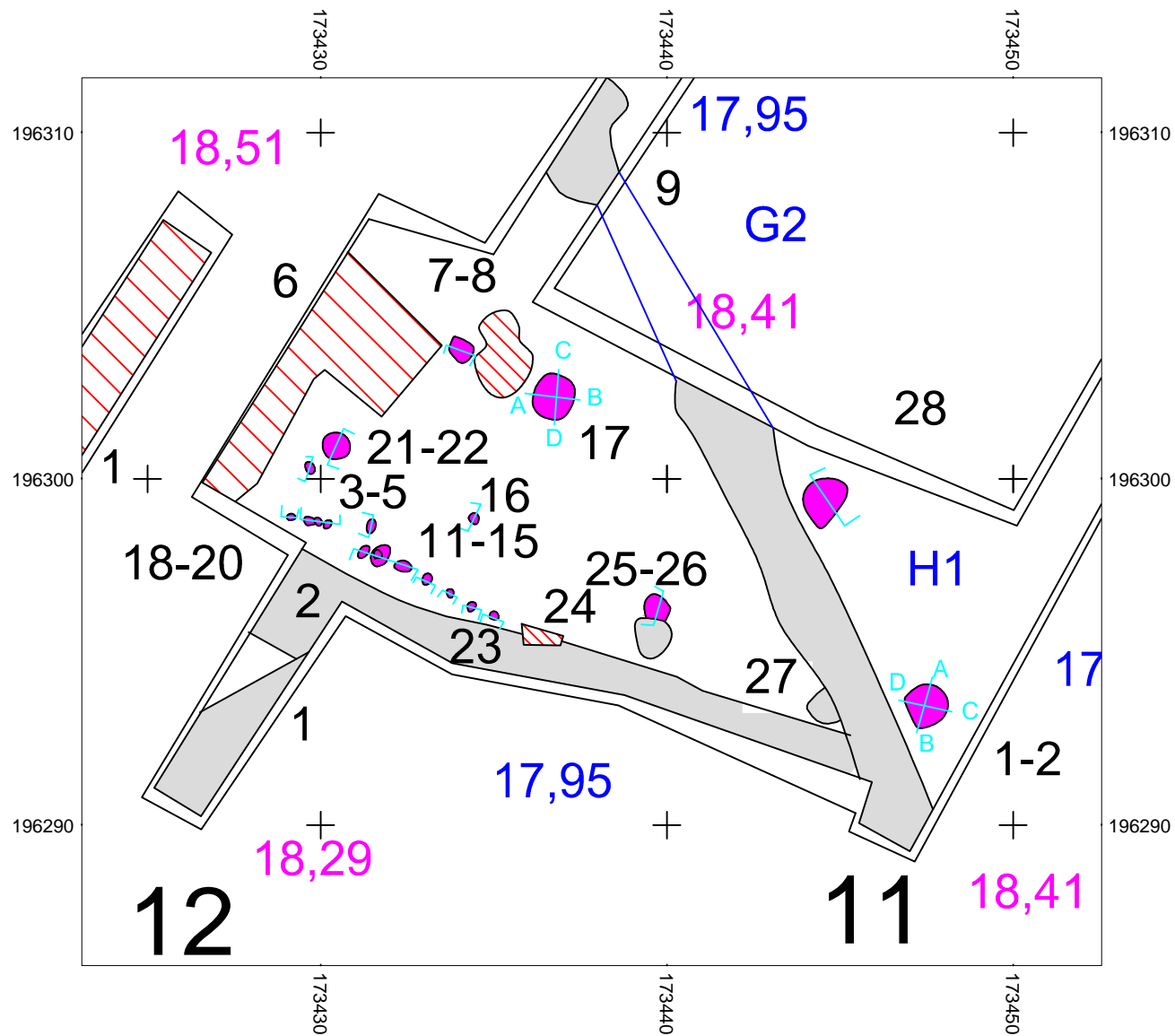
Niet onderzoekbare zone	
Werkputten	
Natuurlijk spoor	
Structuur	
Hoogte spoor in m TAW	
Hoogte maaiveld in m TAW	
Metaaltijden/Romeinse tijd	
Middeleeuwen	
Nieuwe/nieuwste tijd	
Onbepaalde datering	
Verstoring	

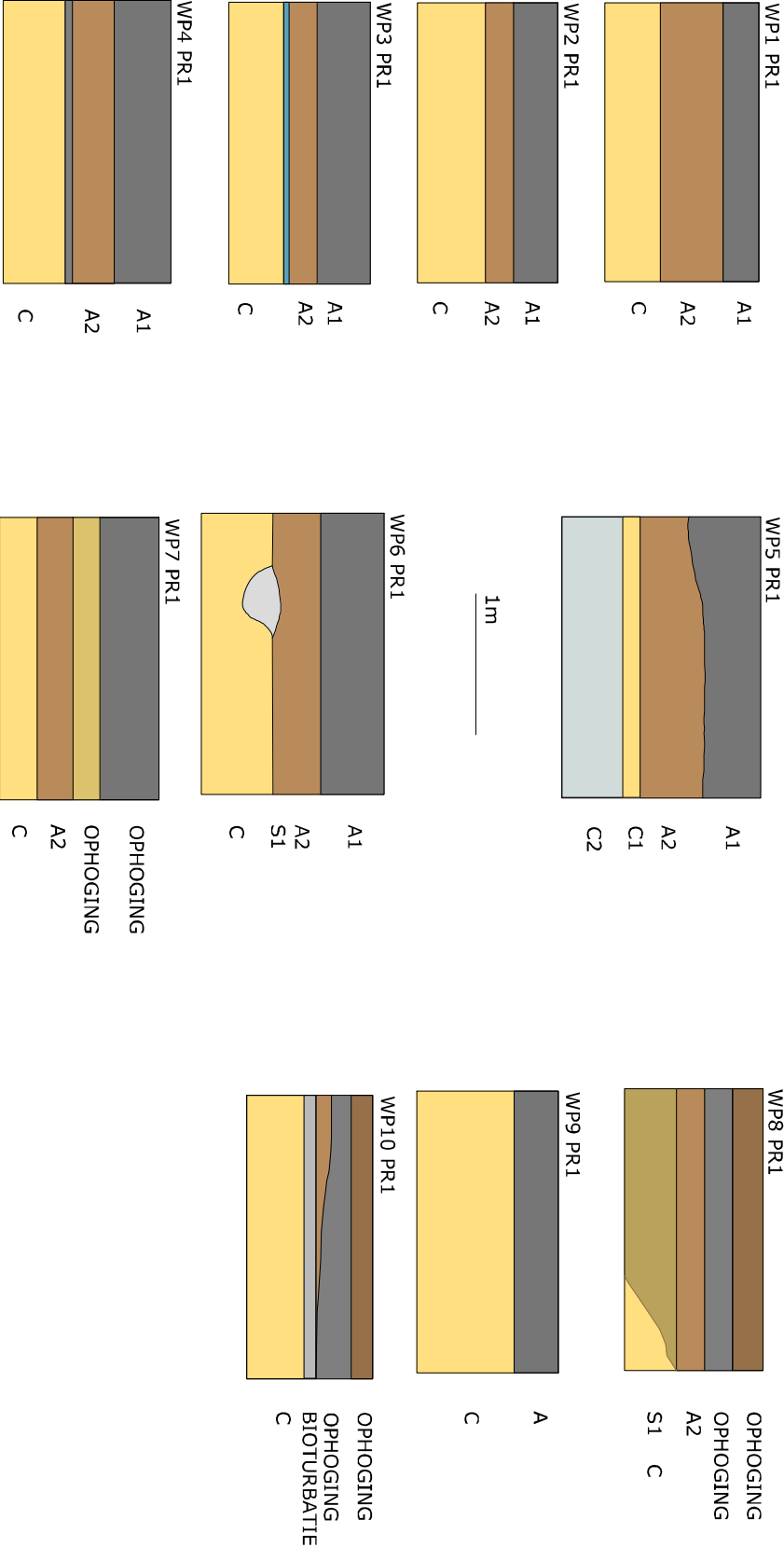
Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

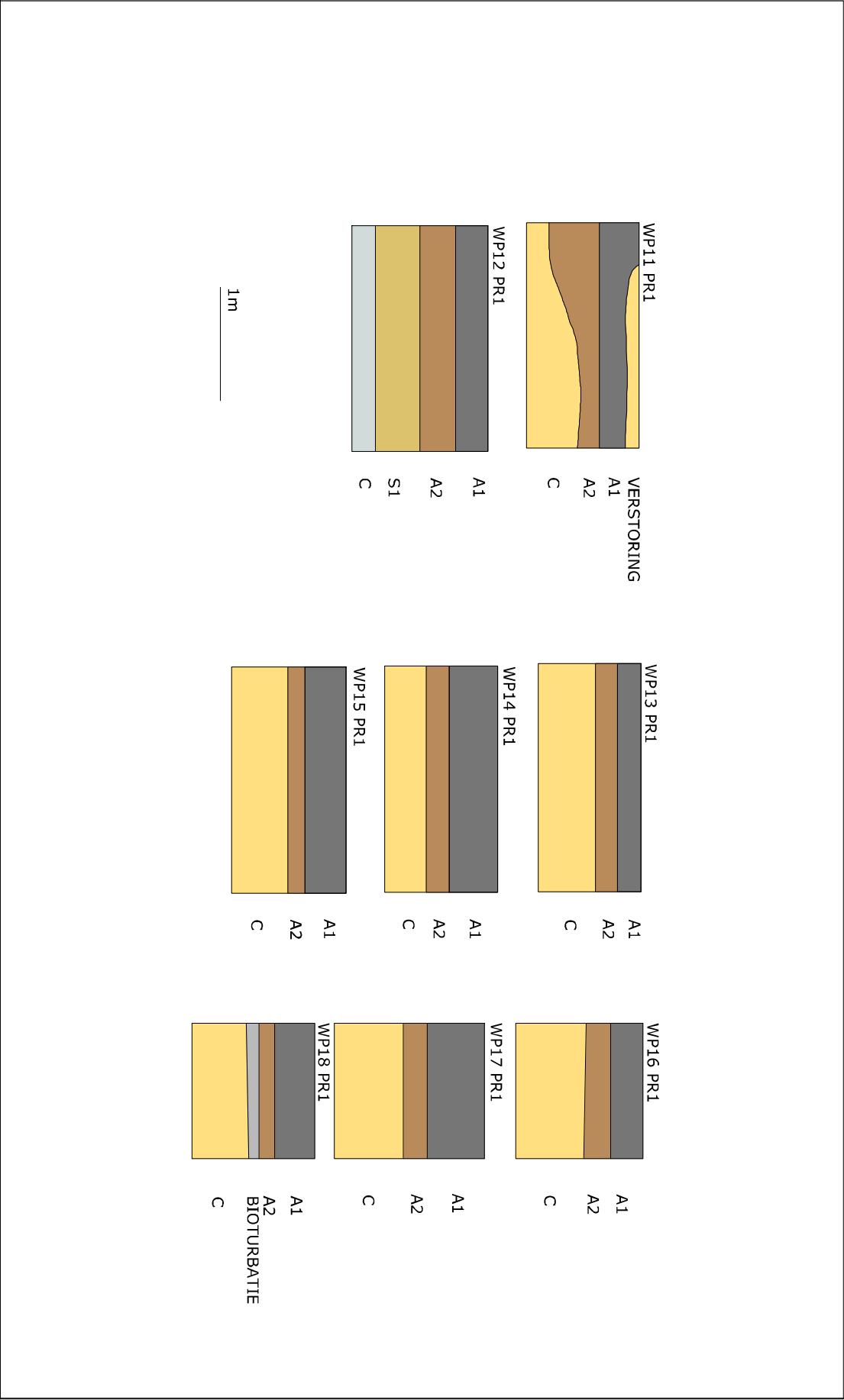

Archeologisch vooronderzoek
Heist-op-den-Berg - Werftsesteenweg

Archeologisch vooronderzoek
Heist-op-den-Berg - Werftsesteenweg

ID : Profiel- en coupetekeningen 2

Archeologisch vooronderzoek
Heist-op-den-Berg - Werftsesteenweg

